

VII Congrés de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana

Els processos migratoris a les terres de parla catalana. De l'època medieval a l'actualitat

València, 16-18 d'octubre de 2008

L'Arxiu Municipal de Viladecans recupera la memòria de la immigració local

Xavier Calderé i Bel, Àngels González Vera i Manuel Luengo Carrasco
Arxiu Municipal de Viladecans - Departament de Patrimoni Cultural
Ajuntament de Viladecans

El mes de gener de 2007, es va presentar a Viladecans la publicació titulada: *20 històries de vida. El passat col·lectiu a través de la memòria*, editada per l'Arxiu Municipal de Viladecans. El llibre tractava de recuperar les històries de 20 veïns i veïnes de la ciutat, amb la intenció de bastir, a partir de les seves memòries personals, el passat col·lectiu de tot un país.

Un dels objectius de la publicació era copsar com s'havia viscut la immigració, en la pell i en la mentalitat dels veritables protagonistes d'aquest procés: l'emigrant que va marxar del seu lloc de naixement i de la persona que va veure com arribava l'immigrant fins el nou lloc d'acollida. Així, moltes de les històries explicades i transcrites en el llibre fan referència a la immigració produïda a la totalitat de Catalunya, i també a Viladecans, entre els anys vint i trenta del segle XX –la denominada “immigració dels murcians”– i la que es produí entre els anys cinquanta i setanta del segle XX.

El llibre destaca, sobretot, la visió del nouvingut. De qui marxa del seu lloc d'origen i arriba al nou indret buscant nova terra, nova gent i millors oportunitats vitals. El veïnatge viladecanenc actual és, en gran part, producte de la gent que un dia va arribar, procedent d'altres punts de l'

Estat, com també va passar a molts altres punts de la geografia catalana. Entre els seus testimonis, s'hi troben persones que van marxar del seu poble o de la seva ciutat durant els anys de la dècada dels trenta i d'altres veïns que arribaren durant les dècades dels anys cinquanta, seixanta i setanta del segle XX.

Al llarg de les seves pàgines, s'hi troben ordenats els records que transmeten aquests 20 entrevistats: els primers espais de vida i jocs durant la infantesa, de la Guerra d'Espanya (1936-1939), també de les estretors de la postguerra. Les dificultats del món laboral, dels canvis socials i econòmics durant les dècades dels anys cinquanta i seixanta i dels pensaments sobre el món actual, amb la perspectiva que proporciona la saviesa de la vellesa. En resum, una combinació d'històries de vides que donen una visió de conjunt de la història social de tot un país.

Totes les persones entrevistades van néixer al llarg de la dècada dels anys vint i trenta del segle XX. El que va succeir durant aquelles dues dècades va marcar la vida i el pensament de molts dels habitants de l'Estat, durant els anys posteriors. Amb el risc d'elaborar una explicació massa simplificadora dels fets que es van produir durant tot el període, podem dir que els vint anys inicials del segle passat van resumir, en un breu lapse de temps, bona part de les contradiccions de l'Estat burgès espanyol, produïdes fins aquells moments. Els anys vint van començar amb una forta crisi social, militar i política del sistema monàrquic instaurat l'any 1875. El model del període de la Restauració, basat en el joc pactat per dos partits burgesos -liberal i conservador-, va arribar a un punt de fort descrèdit, a partir de l'any 1917. Fins i tot anys abans, des de les darreries del segle XIX, l'aparent triomf de la revolució burgesa va anar topant contra diverses crítiques de modestos pagesos, jornalers, obrers que es van oposar amb força al centralisme i sectarisme de l'Estat. Contra una revolució burgesa implantada amb l'objectiu que els grups amb interessos econòmics es repartissin el poder i, alhora, amb la preocupació per mantenir la pau social indispensable per a les inversions i els negocis, van començar a aparèixer o es van reforçar tot un seguit de moviments que es van posicionar contra el sistema imposat. Aquests són els casos del federalisme, el republicanisme, l'anarquisme, el catalanisme, el sindicalisme o, fins i tot, el carlisme d'arrel popular.

Cap a 1923, la situació de la monarquia d'Alfons XIII era tan crítica que el règim liberal no va dubtar gens en sacrificar el tènue i fals parlamentarisme i va cedir el poder als militars. Així, va començar la dictadura del general Miguel Primo de Rivera que duraria fins al mes de gener de 1930. Primo de Rivera, amb el vistiplau del rei, i de la burgesia -especialment la catalana-, va formar govern amb la promesa de dirigir el país “com a cirurgià de ferro”, sense una voluntat sincera de redistribuir la riquesa ni encetar una reforma agrària que tants cops havia estat promesa. Aquesta intenció es va articular sobre la repressió de l'oposició; una pràctica que s'emmirallava en el feixisme italià de l'època i que, només va servir per ocultar l'immobilisme d'un règim monàrquic ancorat en activitats desfasades davant el dinamisme d'ideologies i grups polítics i socials emergents.

Malgrat tot, la dècada dels anys vint va restar caracteritzada per un significatiu creixement econòmic que va beneficiar moltes empreses. A Catalunya, i concretament als municipis de la conurbació barcelonina, els anys finals d'aquell període van coincidir amb grans projectes urbanístics i amb imponents obres d'infraestructura, simbolitzades en la celebració de l'Exposició Universal de l'any 1929. Aquest apogeu econòmic va incidir en la formació de nombrosos fluxos immigratoris al Principat. La gran majoria van sorgir de famílies provinents de zones de l'arc mediterrani que, o bé patien una alarmant superpoblació poc compensada amb la quantitat de recursos disponibles, o bé eren víctimes de situacions d'injustícia o de significatius desequilibris socials.

Pel que fa a dades de població, a mitjan del primer terç del segle XX, Catalunya ja era un bon exemple de país que havia superat el que molts estudiosos han denominat amb el terme de transició demogràfica. Aleshores, el Principat aportava tendències prou clares de caiguda de la natalitat, al mateix temps de la caiguda de la fertilitat i de la mortalitat. Fins i tot algú havia definit Catalunya com a poble decadent;¹ un país que es trobava força ofegat per un creixement natural no gaire elevat. Aquesta tendència, però, es va trencar a finals de la dècada dels anys deu fruit del que es denomina amb el terme d' ”immigració dels murcians”. En efecte, per aportar només una

dada, Catalunya comptava amb 2.084.868 habitants l'any 1918 i, tres anys després, l'any 1921, ja tenia un total de 2.344.719 catalans, cosa que representava un augment, durant aquell trienni, del 12,5%.² Aquell creixement de població va ser molt destacable, ja que en pocs anys es va produir un augment demogràfic com no s'havia vist durant els quinze primers anys del segle. Tanmateix, l'increment de la població catalana no va ser el producte de la fertilitat de les mares nascudes al País, sinó de les que venien de fora de Catalunya. Cap a l'any 1920, hi havia al Principat uns 300.000 catalans nascuts a la resta de l'Estat; d'aquests 91.500 eren nascuts a terres de la província de València, 70.000 a l'Aragó, 38.000 a Múrcia i gairebé 29.000 a Almeria. Deu anys després, l'any 1930, el nombre de valencians d'origen havia augmentat fins a 126.000 habitants, els aragonesos a 118.000, els murcians a 81.600 i els andalusos d'Almeria a 37.500.

Algunes de les persones entrevistades per al present treball han estat protagonistes directes o indirectes d'aquella immigració. Aquest és el cas d'una persona que va néixer a un poble d'Almeria i va emigrar amb la família a França abans d'arribar a Barcelona, primer, i, a Viladecans, després; o d'una altra, nascuda a una vila d'Alacant on el conreu i la manufactura de la fibra de cànem tot ho dominava. També és l'exemple d'una altra persona, nascuda a un poble de la província de Castelló i arribada a la nostra ciutat -llavors vila eminentment agrària-, amb pocs mesos de vida; el d'una dona que va néixer a Múrcia, l'any 1922 i es va decidir a sortir del lloc d'origen durant els anys cinquanta per arribar a Gavà; o el de dues altres nascudes a terres poc agràides de la Franja de Ponent i arribades a Viladecans fugint de les conseqüències de la Guerra d'Espanya i de la postguerra immediata. A més, hi ha els testimonis indirectes de la immigració d'aquells anys: són aquelles persones entrevistades, que nascudes a Viladecans tenien alguns dels seus pares nascuts a l'Aragó, a València o fins i tot a terres encara més llunyanes.

Moltes d'aquelles famílies van decidir que Viladecans seria el lloc d'arribada on podrien trobar més oportunitats d'ocupació i de millora econòmica. Aquesta petita població del Delta del Llobregat, com passava amb altres de l'àrea metropolitana de Barcelona, iniciava, aleshores, el

¹ Vendellós, Josep Antoni. *Catalunya, poble decadent*, Barcelona, 1935.

² Gómez Olivé, Montserrat. *Les migracions a Catalunya al segle XX*, Barcanova, Barcelona, 1992.

salt cap a la modernitat industrial i de serveis, tot i que la preponderància de l'agricultura era encara molt destacable. Viladecans, que cap a inicis del segle XX comptava amb 1.190 veïns, s'obria a la dècada dels anys trenta amb poc més de 3.000 habitants de fet. Tot un rècord assolit majoritàriament en els darrers anys de la dècada dels anys vint. El creixement produït en els trenta anys primers del segle passat representava un augment del 150 %; una dada similar a la que es produïa a les viles veïnes i que també fou la conseqüència directa de l'onada immigratòria i del posterior naixement dels seus fills, durant d'aquells anys.

Taula 1. Població als municipis del Delta del Llobregat, 1900-1930 ³

	1900	1910	1920	1930
Castelldefels	289	340	365	601
El Prat de Llobregat	2.804	2.977	3.591	6.694
Gavà	1.825	1.982	2.386	5.145
Sant Boi de Llobregat	5.311	5.301	6.556	8.867
Sant Climent de Llobregat	984	1.018	1.052	1.125
Viladecans	1.190	1.254	1.576	3.004

Moltes d'aquelles famílies que havien arribat a Catalunya seduïdes pel creixement de la Gran Barcelona, van triar Viladecans com a lloc de residència atretes per diversos factors. Un primer factor "atractiu" va ser el de l'increment dels salaris agraris, conseqüència de l'augment de la demanda de productes d'horta que es conreaven en els camps del Delta orientada, cada cop més, a l'abastiment dels mercats urbans de l'Hospitalet i de Barcelona. Un segon factor va ser l'aparició de la indústria -versió *factory system*- a les viles deltatiques,⁴ que va implicar la necessitat imperiosa de mà d'obra, sovint amb la possibilitat d'un contracte estable i d'un horari fix.⁵

³ La majoria de les dades d'aquesta taula s'han extret de l'*Atlas del Baix Llobregat*, Institut Cartogràfic de Catalunya-Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1995; de la *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, Vol. I -Barcelonès i Baix Llobregat-, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1991; i de Luengo Carrasco, Manuel. "La població de Viladecans: desarrollo y análisis general, 1365-1981", *Jornades d'Història Local. Viladecans, 1981-1983*, Ajuntament de Viladecans, 1984, pàgs. 47-57. La dada del veïnatge viladecanenc de 1930 correspon al recompte d'habitants del padró municipal del mateix any, conservat a l'Arxiu Municipal de Viladecans. Les xifres de Castelldefels, per als anys 1910 i 1930, i les de Sant Boi i Sant Climent, per a 1910 i 1920, s'han extret del *Nomenclàtor de pueblos, villas y ciudades de España*, dels anys al·ludits.

⁴ A Viladecans, la fàbrica de Fàbregas i Jorba coneguda per molts com la fàbrica d'en Gorgas -al carrer del Sol- (any 1919) i la fàbrica del Llevat (1926). A Gavà, entre d'altres, la fàbrica Roca (1917) i la Societat General d'Hules

La presència dels immigrants dels anys vint i trenta va esdevenir la garantia del dinamisme econòmic, polític, associatiu i cultural a la vila, durant bona part dels anys trenta. Des del punt de vista morfològic, en el cas viladecanenc, la presència de la nova gent va eixamplar la vila i va permetre la creació de noves entitats de poblament, un xic allunyades de la tradicional xarxa de carrers que avui conformen el Barri Antic de la ciutat.⁶ L'allau immigratòria d'aquells anys es convertiria, per a la vila, en l'inici d'una trajectòria de creixement de població que ja no va tenir aturador durant la resta del segle XX i que es manté encara a inicis del segle XXI. L'arribada de gent no nascuda a la vila va permetre bandejar definitivament el perill de la "mort demogràfica" i de l'estancament de població de Viladecans.

La dècada dels anys trenta es va iniciar, per a molts, amb la il·lusió de qui es retroba amb les llibertats i els drets, després de tants anys (i de tants segles) d'autoritarisme i d'imposicions. La proclamació de la Segona República a Espanya i a Catalunya va permetre l'arribada de polítiques socials democràtiques i progressistes pròpies d'un Estat laic i modern, que tenien com a objectiu la superació dels vells obstacles socials i econòmics de la monarquia i del període de la Restauració.

Entre els projectes de modernització de la "República de Treballadors de totes les classes",⁷ l'educació va esdevenir una de les fites més importants, la qual es va voler portar a la pràctica amb l'aplicació de la renovació pedagògica, tot cercant la no intromissió de l'església en els continguts transmesos a l'aula, l'ampliació del personal docent i la construcció de nous centres

(1929). A Sant Boi, en especial, can Dubler -també anomenada fàbrica del Fonollar- (1918), i al Prat de Llobregat, La Seda de Barcelona (1925).

⁵ Calderé i Bel, Xavier. *Vinya del Baró, Parellada del bisbe, Barri Xino, barri de Sales (1923-1930). La immigració transformadora en el Viladecans dels anys vint*, Viladecans, 1997, (inèdit).

⁶ És el cas del projecte d'urbanització de la zona viladecanenca de la Parellada del Bisbe o Vinya del Baró (1923), coneguda més tard amb el nom de barri de Sales, o dels casos del carrer d'Àngel Arañó, carrer del Dos de Maig, actual carrer d'Onze de Setembre o carrer de Girona, per posar alguns exemples, situats a ponent i nord de la tradicional xarxa de carrers que havien de conformar el barri antic de la ciutat. L'any 1930, la vila tenia 44 carrers; vint-i-vuit més que a inicis del segle XX.

⁷ Nom amb el qual es va autodefinir l'Estat espanyol en la Constitució democràtica i republicana de l'any 1931.

escolars.⁸ La reforma agrària i la descentralització de l'administració en base a la creació de regions autònomes, van ser altres iniciatives que van buscar el mateix resultat de renovació de les estructures del país.

Aquestes i altres millores legals van ser condicionades, però, per una negativa conjuntura econòmica i per la política internacional dominada, sobretot, per l'ascens de les dictadures a Europa.⁹ Les dificultats econòmiques van impedir l'assoliment de la unitat social que hauria pogut ajudar a portar a terme les millores imprescindibles per a la modernització del país. L'existència d'uns partits i sindicats d'esquerra radicalitzats, i l'oposició de la dreta a qualsevol canvi que suposés el canvi de la base tradicional dels seus estatuts va dur a un tens enfrontament social que tindria com a escenari final una rebel·lió militar i una revolució producte del fracàs d'un cop d'estat conduït per militars conservadors en connivència amb els partits monàrquics, la majoria de la jerarquia eclesiàstica, els grups feixistes, bona part de la burgesia industrial i els grans terratinents agraris.

Malgrat tot, la Guerra d'Espanya va anar acompanyada en alguns territoris, per l'únic exemple de revolució obrera i camperola que s'ha produït a l'Europa occidental. En moltes zones, la revolució socialista i/o anarquista va portar l'aplicació pràctica d'àmbits de decisió realment populars que van transformar l'estat de coses viscudes fins aleshores. Tanmateix, com és sabut, la guerra va acabar amb la derrota de la República i amb la victòria d'aquells grups avessats amb el poder des de feia molt de temps. Les esperances i les petites victòries populars van donar pas a uns anys caracteritzats per la repressió, la presó, l'exili i la gana d'una gran part de la població espanyola.

⁸ A Catalunya, en especial, va ser destacable aleshores l'esforç del Govern de la Generalitat de construcció de nous centres escolars, de l'aplicació d'ensenyaments nous i, a partir de 1936, de l'establiment de la coeducació amb l'anomenada Nova Escola Unificada.

⁹ L'any 1923, es va produir l'ascens de Mussolini al poder d'Itàlia. Deu anys després, l'austriac Adolf Hitler encetava el mateix procés a Alemanya. En vísperes de la Guerra d'Espanya, una part important d'estats europeus estaven dominats per governs dictatorials. Se n'exceptuaven Espanya, Suïssa, França, Gran Bretanya, els països escandinaus, Holanda, Bèlgica i Txecoslovàquia.

Alguns dels nostres entrevistats són testimonis dels anys de la guerra i dels primers anys de la postguerra. Molts, encara eren petits aleshores, van veure com les empreses es col·lectivitzaven o com marxaven les columnes de milicians i, ara, fan record del soroll de les bombes quan queien sobre les poblacions, i de la por interioritzada davant l'entrada de les tropes feixistes. Però, per damunt de tot, tots guarden record de la repressió que van patir els parents i els coneguts, dels exilis forçats, dels camps de concentració francesos... i de la fam durant la postguerra.

La dècada dels quaranta van ser anys foscos dominats per les consignes feixistes, el treball precari, els migrants sous, el racionament, la marginació del paper de la dona en la societat i el mercat negre. Atendre les necessitats més bàsiques es va convertir en la principal preocupació de les famílies. La compra, per exemple, de mongetes, arròs, farina o oli van esdevenir capítols d'un malson quotidià. L'escassetat va provocar una generalitzada subalimentació que va desembocar en l'aparició de tot tipus de malalties infeccioses, i, amb elles, l'índex de mortaldat es va disparar fins a posar en perill tota una generació. Les cartilles de racionament van decidir l'existència dels habitants i tots els béns bàsics de consum van estar controlats. Amb aquest racionament, legalment, només es podien adquirir quotes d'aliments corresponents a cada persona i període; il·legalment, però, i a preus molt més elevats, el mercat negre oferia de tot. És aleshores quan la pràctica de l'estraperlo va esdevenir, per a molts, una de les escasses fórmules per a obtenir allò necessari per a garantir la supervivència.

Malgrat l'estat de desabastiment i repressió generalitzats, fou als anys quaranta quan es va produir la primera arribada de gent immigrada al Principat. No va ser una arribada de gent com la que va esdevenir al llarg dels anys cinquanta i seixanta, però els historiadors han demostrat, sobrerament, com en algunes poblacions ja van començar a arribar famílies durant la dècada immediatament posterior a la Guerra d'Espanya. Les persones que van immigrar pertanyien a sectors humils de vençuts de la guerra, que no trobaven feina al seu lloc d'origen i van arribar a Barcelona o a viles mitjanes o grans de l'àrea metropolitana, buscant anonimat i oportunitats per construir una nova vida. El règim franquista, però, sempre va veure l'arribada de gent com un problema que podia

desestabilitzar l'ordre imposat.¹⁰ Davant els nouvinguts, les autoritats van tancar fronteres, van implantar polítiques de restricció de moviments de població i van limitar els permisos de residència. Els governadors civils i els alcaldes van emprendre la tasca de controlar i classificar socialment tots els veïns i impedir que persones considerades amb “conducta personal reproble” poguessin omplir les viles i ciutats.

Alguns dels avis i àvies entrevistats per al treball que van venir a Catalunya als anys cinquanta, sabien el risc que corrien si arribaven a Barcelona sense cap contacte previ, ni feina segura. La creació de la Comissaria de Beneficiència de la Diputació de Barcelona i l'habilitació del Pavelló de Missions de Montjuïc com a centre de reclusió dels immigrants “sense papers”, previ a la més que probable “repatriació” al lloc d'origen de la persona, va ser motiu de por força interioritzat per a molts immigrants. Molts d'ells es baixaven del tren a Sitges, per por a què si arribaven a l'estació de França de Barcelona, els eixampessin el rondí de beneficiència¹¹ i els obliguessin a tornar un altre cop al lloc on havien nascut i d'on havien vingut.

Un bon conjunt d'entrevistats van néixer al sud de l'Estat i van arribar a Catalunya entre els anys cinquanta i seixanta. Tots van venir per millorar la situació en què es trobaven. Molts van venir a trobar feina i aquesta, aleshores, no faltava a Catalunya, encara que una altra cosa era que fos estable i ben pagada. En qualsevol cas, el gran problema que es trobava l'immigrant que arribava era el de disposar d'habitatge. La manca de previsió per part de les autoritats van obligar que molts haguessin de viure rellogats a casa de familiars o amics -el que es va denominar estar-s'hi de “mastresa”-, o, esgotades totes les possibilitats, viure en coves o en barraques on l'obligació d'oferir uns serveis bàsics als ciutadans fou oblidada durant molt de temps.

¹⁰ Un concepte trencador, sense dubte, del mite de la immigració impulsada pel règim franquista amb la finalitat de trencar la unitat de l'essència catalana i catalanista. En oposició al mite hi ha l'evidència dels propis fets esdevinguts, fins i tot, durant la Segona República; moment en què l'arribada de la primera onada immigratòria catalana del segle XX va ser paral·lela a l'hegemonia d'Esquerra Republicana de Catalunya i a la decadència definitiva de les opcions anticatalanistes lerrouxistes. D'altra banda, no és possible analitzar l'immigració cap a Catalunya com una “ofensiva d'empobrits espanyols”; més aviat cal veure l'immigrant com un jove poblador del món rural (de Sevilla, de València o de Lleida, per exemple), desconexor dels costums autòctons i que arriba sempre a àmbits urbans o periurbans.

Les persones esmentades són protagonistes de la immigració de la postguerra. Durant el període dels anys quaranta, cinquanta i seixanta es va produir a Catalunya una allau immigratòria enorme. Van arribar al Principat un total de 1.440.000 persones. Les dades de població més destacades d'aquella etapa es poden observar en el següent quadre.

Taula 2. Dades de població a Catalunya, entre 1941 i 1970 ¹²

	Creixement total	Saldo migratori	Creixement natural
1941-1950	349.339	256.718	92.621
1951-1960	685.446	439.861	245.605
1961-1970	1.219.121	742.813	476.308

El 49,2 % de la població immigrada va provenir d'Andalusia, Extremadura i Castella-La Manxa. La procedència del lloc de residència de l'altra meitat d'immigrants va ser més dispersa. Gairebé tots eren nois i noies joves sense gaire escolarització però amb una trajectòria laboral molt llarga. La major part dels homes havien treballat als camps, des de la més tendra infantesa, i venien al Principat per exercir tasques de peonatge en la construcció, o com a operaris en les fàbriques. Les dones, per la seva part, que havien fet feines similars als homes en els llocs de naixement, van entrar als serveis domèstics d'algunes cases riques, o a les fàbriques, on sovint cobraven molt menys que els homes.

Viladecans es va convertir en una de les viles de la conurbació barcelonina receptores de part d'aquesta immigració. Durants els anys cinquanta i seixanta, la vila agrària es va convertir definitivament en ciutat industrial, i va passar de tenir 7.500 habitants, l'any 1960, a 24.000 veïns, deu anys després. Molts dels seus carrers es van poblar de famílies provinents, majoritàriament, d'Andalusia, d'Extremadura, de Castella, de Galícia, de l'Aragó i del País Valencià. Tots formaven part d'una de les imatges de l'anomenada dècada del "desarrollismo" i del dubtós "miracle econòmic espanyol". L'emigrant/immigrant va constituir la conseqüència

¹¹ Per a un estudi extens de la política repressiva del règim franquista vers l'immigrant, veieu l'article de Boj Labiós, Imma i de Vallés Aroca, Jaume. "El pavelló de les Missions. La repressió de la immigració", *L'Avenç*, núm. 298, Barcelona, 2005, pàgs. 38-44.

¹² Gómez Olivé, Montserrat (1992).

més visible de la impossibilitat del règim de crear condicions que poguessin assegurar la subsistència i el desenvolupament a moltes regions de l'Estat.¹³ Des d'aquest punt de vista, la immigració no pot ser analitzada només com la conseqüència normal de la modernització industrial d'un país, sinó més aviat com el posicionament deliberat de negació de solucions socials i econòmiques en zones deprimides, per part d'un estat.

El Govern autoritari franquista celebrava, però, els *25 años de paz*, l'any 1965. L'Estat se sentia cofoi del respecte rebut per part dels països democràtics occidentals cap a una de les poques dictadures occidentals que només podia subsistir en l'escenari creat de la Guerra Freda. Es feia esment de la manca de conflictes socials greus, però s'amagava la realitat de les presons, dels exiliats polítics i de la repressió; s'al·ludia la industrialització del país i s'ocultava el trauma de qui marxava del seu poble i buscava feina i casa en un lloc desconegut; es mostrava l'oferta de feina i la suposada manca d'atur, però es maquillava la realitat de la precarietat laboral i de l'emigrant que fins i tot va haver de creuar la frontera per marxar cap a França, Alemanya o Suïssa, per trobar una forma de subsistència.

Els homes i les dones que van arribar de terres catalanes enfora es van trobar amb uns espais laborals força opressius. L'immigrant venia a treballar i el sector secundari de les fàbriques atorgava una important oferta de feina. No obstant això, la inexistència d'una llibertat sindical i, per tant, les dificultats d'articular unes mobilitzacions obreres, limitaven força uns nivells salarials i unes condicions de treball adequats per al conjunt dels treballadors. Com a conseqüència, no és estrany trobar gent que passés per moltes ocupacions abans de poder establir-se en un lloc de treball, després dels primers anys de residència a Catalunya. La gran majoria de les persones entrevistades van patir molta mobilitat laboral. Fins i tot, alguns van descobrir amb desencís que viure i treballar a Catalunya no era estar-s'hi al paradís i que potser era millor tornar al poble que continuar treballant a dos o tres empreses al mateix temps, amb setmanades pactades sense cap

¹³ Recaño Valverde, Joaquín. "Els fluxos demogràfics entre Catalunya i l'exterior", *La balança de pagaments de Catalunya Una aproximació als fluxos econòmics amb la resta d'Espanya i l'estranger (1993-1994)*, Generalitat de Catalunya, Departament d'Economia i Finances, Direcció General de Programació Econòmica i Institut d'Estudis Autònoms, Barcelona, 1997, pàgs. 315-382.

acord formal, sense els nivells més bàsics de seguretat en el treball o treballant a preu fet.¹⁴ Malgrat tot, però, hi van haver altres nouvinguts que es van quedar i, fins i tot, van prendre “consciència de classe obrera” a Catalunya, i van participar-hi en els moviments clandestins, sindicals i polítics de l’antifranquisme.¹⁵ Tot lluitant per la millora de la situació de la resta de la ciutadania.

La vida a casa, al carrer i al barri tampoc no fou pas fàcil per al nou català. Les xarxes migratòries van portar al Principat famílies senceres i pobles sencers que van haver de fer el doble esforç de guanyar-se el futur i, alhora, integrar-se en el lloc d’arribada. En el cas viladecanenc, per exemple, els veïns que van néixer al poble de Calaceit o al de Santaella -per indicar dos dels exemples més paradigmàtics- encara formen una comunitat prou nombrosa. I entre totes les comunitats de nouvinguts es va crear una balsàmica solidaritat interna bastida davant de les incomprensions generades per l’arribada a la terra d’acollida. Fins i tot, en les seves hores de lleure, es va decidir reconstruir pràctiques comunes del lloc d’origen, i crear un moviment associatiu diferenciat del que s’estava oferint per part de la població catalana autòctona. La socialització dels grups de nouvinguts es va donar entre carrers, barris o polígons d’habitatges: llocs construïts sense cap planificació urbanística, sense la creació prèvia dels serveis bàsics de condicionament, sense escoles ni centres d’assistència sanitària.¹⁶ El cas viladecanenc no fou pas una excepció d’aquest panorama desolador.¹⁷

Al llarg dels anys setanta i vuitanta del segle XX, molta de la població nouvinguda, ja força integrada en les poblacions d’arribada, va ser la protagonista de les mobilitzacions del tardofranquisme i dels primers anys de la transició. Progressivament, sectors de la comunitat immigrada van intentar transformar la realitat que veien o patien cada dia al lloc on vivien i

¹⁴ Calderé i Bel, Xavier *El món laboral dels avis. 15a Setmana de la Gent Gran*, Ajuntament de Viladecans, 2004.

¹⁵ Per a l’estudi de la lluita sindical del franquisme a la comarca del Baix Llobregat és interessant la lectura del llibre de Ruíz Acevedo, Francisco; García Sánchez, Antonio i Lizano Bergés, Vicenç. *El estilo sindical del Baix Llobregat. El sindicalismo bajo la dictadura franquista: 1960-1976*, CC.OO. del Baix Llobregat, Cornellà, 2005.

¹⁶ Candel, Paco. *Apuntes para una sociología del barrio*, Península, Barcelona, 1972.

¹⁷ Ruíz Carrillo, Miquel. “Viladecans a l’època del desarrollismo”, *El franquisme al Baix Llobregat*, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Barcelona, 2001, pàgs. 387-409.

treballaven. La lluita per l'obertura d'una plaça pública al barri, per la construcció del clavegueram, o per la millora de les condicions de treball a la fàbrica va ser una mostra més d'arrelament en el territori de la nova població. Les mobilitzacions es van articular al voltant d'associacions de veïns, de sindicats i de partits polítics – primer clandestins - d'on va sortir gran part dels representants polítics de molts ajuntaments de les ciutats de la conurbació barcelonina, després de l'any 1979.¹⁸ Amb aquestes lluites, coetànies a la mort del dictador Franco i a l'inici dels primers passos de la democràcia, els immigrants es van convertir definitivament en ciutadans de Catalunya.

A tall de resum, hom pot dir que al llarg del segle XX i fins a la dècada dels anys vuitanta, el volum de les xifres migratòries aporten dades prou eloqüents: entre el 1900 i el 1980 la migració neta s'estima en 2.374.112 immigrants, quan la població catalana censada era de 1.966.382 habitants,¹⁹ l'any 1900. Amb aquest procés s'ha bastit l'anomenat “modern sistema català de reproducció” que es fonamenta en una aportació continuada de contingents migratoris.²⁰

Ara, com des de fa molts segles, coincidim en pensar que la immigració segueix sent fonamental per a Catalunya, i en aquest sentit res no ha canviat, malgrat que al llarg de les èpoques la procedència dels immigrants hagi estat molt diversa i la complexitat del fenomen tingui avui dia més a veure amb la pròpia dinàmica de la globalitat de tots els pobles del món.²¹ De tota aquesta població vinguda de fora, el més important és que no només ha estat una de les peces fonamentals de l'evolució demogràfica de Catalunya, sinó que ha estat el mecanisme central del nostre model

¹⁸ Al mes d'abril de 1979, es van fer les primeres eleccions municipals, a l'Estat, després de la dictadura franquista.

¹⁹ Cabré, Anna. “Les migracions a Catalunya 1900-2000”, *Papers de Demografia*, núm.38, Barcelona, 1989.

²⁰ Domingo, Andreu; Óscar, Raquel. “Apunts sobre la immigració a Catalunya al segle XX”, *L'Avenç*, núm. 226, juny 1998, pàgs. 24-29.

²¹ L'any 1974, es comptaven 35.000 persones immigrades a Catalunya procedent del nord d'Àfrica. Les previsions demogràfiques assenyalen que l'any 2030, la població europea haurà crescut un 3,2%, mentre que l'africana s'haurà incrementat un 159%. En aquest context, la immigració seguirà sent inevitable per un Sud amb molts refugiats a conseqüència de la fam, l'atur, les guerres i l'integrisme ideològic i religiós, i un Nord que necessitarà aquesta població en la mesura que la seva població activa no pugui cobrir les necessitats de mà d'obra en països amb creixement econòmic sostingut. Per a l'estudi de la immigració de Viladecans, als darrers anys, cal esmentar el llibre de Narbona Reina, Luis Miguel. *Marroquies en Viladecans. Una aproximació al tema de la immigració*, Ajuntament de Viladecans, 1993.

Arxiu Municipal

Carrer de Guifré el Pelós, 32-36. 08840 – Viladecans

Telèfon 936 352 985 – Fax 936 591 503

A/e: arxiumunicipal@viladecans.cat

AJUNTAMENT DE VILADECANS

**Codi 00.00.00.-
Assumpte:**

de desenvolupament econòmic i d'identitat col·lectiva caracteritzat per una gran cohesió social. Un cop més, la història proporciona un valor pedagògic de primera magnitud.

Vist això, creiem que l'edició del llibre ens ajuda a entendre un procés històric cabdal, a partir dels sentiments rememorats dels seus testimonis. Amb aquesta fita, l'Arxiu Municipal de Viladecans – en paral·lel a l'edició d'aquest llibre– també va ingressar documents gràfics i sonors, procedent de les famílies entrevistades, que podran ser útils per a tota la ciutadania disposada a no perdre la perspectiva del passat recent que conforma la seva realitat actual.

